

MODERNÍ POEZIE DO ŠKOL

EGON BONDY: NA KLIKU JSEM POVĚSIL SVÉ ŠATY

Egon Bondy: Zbytky eposu (ukázka)

Na kliku jsem pověsil své šaty

po pokoji teď chodím nahatý
Z protějšího okna se dvě dívky
kradí po mně ohlížejí od polívky
Jedna je starší a druhá má něžné poprsí
čekám kdy je ta polévka omrzí
Pak přejdu po větru přímo k nim do kuchyně
tam zjistím že ta mladší je pěkná svině
Vyběhnu na komín a rozpřáhnou ruce k umírajícímu slunci:
Bože jak to dělají když chtějí spáchat sebevraždu pulci?!

AUTOR, TEXT, INTERPRETACE

Poéma *Zbytky eposu* byla psána v letech 1954 a 1955 a snad již roku 1955 byla i samizdatově vydána, ovšem nedochoval se žádný doklad, že by text vyšel v Edici Půlnoc, protože schází „tiráž“, která obvykle u textů z Edice Půlnoc bývá. Bondy v této době nicméně na Edici Půlnoc spolupracoval. Bylo to uskupení lidí, kteří prepisovali a tiskli v několikakusovém nákladu své texty. Mezi další autory této edice patřili Jana Krejcarová, Bohumil Hrabal a řada dalších. Celá poéma má v prvním znění i věnování „Věnováno Honze“. (Tím se myslí Jana Krejcarová, která se podílela na vydávání sborníků také.) V pozdějších opisech chybí. První oficiální knižní vydání je až z roku 1991, v prvním svazku *Básnického díla Egona Bondyho* vydaného Pražskou imaginací v Praze.

EGON BONDY (1930–2007), vlastním jménem Zbyněk Fišer, byl český filozof, spisovatel a básník. Svým dílem silně inspiroval především duchovního vůdce českého undergroundu, Ivana Martina Jirouse, jeho román *Invalidní sourozenci* (psáno 1974, vyd. smzd. 1981) se stal jakousi biblí nejmladší umělecké generace undergroundu, tedy autorů, jako jsou Jáchym Topol, Vít Kremlička, J. H. Krchovský, Luděk Marks či Pavel Kolmačka.

Egon Bondy jako básník procházel komplikovaným a překotným vývojem, který ovlivnil nejen podobu jeho veršů, ale zasáhl i do poetiky jiných autorů. Jeho zásadním vstupem do literatury na počátku 50. let byla **aktivita kolem Edice Půlnoc**, která dala vzniknout jakémusi protoundergroundu, prvním skupinám umělců, kteří věděli, že se

MODERNÍ POEZIE DO ŠKOL

EGON BONDY: NA KLIKU JSEM POVĚSIL SVÉ ŠATY

v totalitním režimu vedeném KSČ nemohou prosadit, a proto se rozhodli jít cestou „výroby“ vlastních knižních artefaktů. Toto společenství bylo samozřejmě velice různorodé, obsahovalo jak skupinová uskupení, tak jednotlivé tvůrčí osobnosti.

Bondy také **přichází se zcela jedinečným konceptem tzv. totálního realismu**, který se stal východiskem pro první skutečná literární díla např. Bohumila Hrabala. V totálním realismu jde o to de facto zcela vymýtit literárnost, udělanost textu, zbavit se metafor, zaumností, obrazů a paralel. Paradoxně ale ponechat některé charakteristické rysy poezie, jako je např. anafora. Důvodem takového počínání byly nejspíše dvě věci: na jedné straně Bondyho poučenost a nejspíše i zklamání z moderních avantgardních směrů, kdy uvolněná obraznost surrealistická, poetická i dadaistická už nestačila na to, aby se stala jazykem, kterým lze zaznamenat hrůznost počátku 50. let v ČSSR. Ve *Fragmentech z prvotin* totiž najdeme verše velice poučené avantgardním hraním si se slovy, jako jsou třeba tyto básně založené gramaticky, tj. na epanastrofickém opakování hlásek a celých slabik:

„Civilizace

cení

nízko

konkubinát

Yvona

náměsíčná

navštěvuje

jenom

muže

ženaté“ (ANTONÍN INICIÁTOREM RIMBAUDA, úryvek,

In *Fragmenty prvotin. Básnické dílo Egona Bondyho*, sv. I, Praha: Argo, 2014, s. 50).

Na straně druhé právě dokument a dokumentárnost měly takovou bázi poskytnout: jestliže se hrůzy a zvěrstva doby ukážou v jejich úplnosti a nepřibarvenosti, může mít umění smysl i v totalitních podmínkách. Takový koncept samozřejmě vyžadoval jak notnou dávku osobní odvahy, tak schopnost jej od začátku bagatelizovat a ironizovat. Významným rysem Bondyho poezie této doby je proto sarkasmus a ironie.

Zbytky eposu je poéma, která v sobě **výše zmíněné soustřeďuje a sjednocuje**: zůstala touha po věrném zachycení současnosti, včetně dobových reálií odkazujících k pokřivenosti 50. let 20. stol., zároveň se vrací elementární básnické prostředky, zejména rytmus a rým. Ty pak, v kontrastu s popisovanými skutečnostmi, působí

MODERNÍ POEZIE DO ŠKOL

EGON BONDY: NA KLIKU JSEM POVĚSIL SVÉ ŠATY

ironicky a sarkasticky, když se třeba píše o fekáliích takto: „Tu v květech / já zapomněl jsem na svůj spěch / a jaks mě v mraze líbala / já sál tvůj dech / přitom jsem uklouz na hovnech / Mám pech! / A slunce praží do sněhu / a dělá bláto v Podmoklech“, anebo o představě milostné procházky zase takto: „Za ruku / vedli jsme se pak městem.../ jak dva milenci / jsme museli vypadat / Slunce si vedouce na provázku / s bubnem vyšli jsem si na procházku / jak se to sluší a patří / ‚Má milá teď žere a pije za tři...!‘ / v jejích střevěch se cos nového tvoří / raději se mnou o tom nehovoří // Ještě že nevydělávám! / Abych ji musel živit! / Kop bych jí do zadku s tímhle si na mě přijít / Od čeho máme sociální instituce / a od čeho existuje prostituce?“ (In *Básnické dílo E. B.*, sv. 1, s. 558.)

Skladba se celá koncentruje kolem životní skutečnosti Československa a kolem (ne)možnosti založit nějaký smysluplný lidský vztah. Proto je tu láska karikována a zjednodušena na aktivity tělesné a všechno, co nějak zavání lidskou účastí a snahou porozumět světu kolem sebe a lidem v něm, je odsouzeno k zániku, a hlavně k výsměchu. To běžné, lidské, základní, je zde vytlačeno na okraj jako nadbytečné, nebo ještě lépe marné, bláznivé, nebezpečné a nereálné.

Jako doklad toho, že pro Bondyho mělo smysl prát se o svou podobu světa, uvádím jednu odpověď z mnoha jeho rozhovorů:

„A já bych tedy přál všem, aby měli odvahu začít něco dělat, začít se pokoušet, aby nečekali na to, až dostanou nějaké programy či soubor idejí, který je bude orientovat, ale aby si všichni zkusili vlastní cestu, ovšem při vzájemné konzultaci, výměně zkušeností – nikoliv vzájemného přesvědčování. Bez pevných organizačních forem, s vyhlídkou sice do neznáma, ale s vnitřním přesvědčením, že naději musíme znovu vybudovat. Naději znovu vybudovat lze. Lidé, kteří se o to budou pokoušet, z toho budou mít veliký vnitřní zisk a pro všechny ostatní, kteří zatím zůstávají inertní, se brzy stanou zajímavým, neříkám snad zrovna hned přitažlivým, příkladem.“ (In Burian, J.: *Mafie a naděje. Humanistické noviny*. Dost.: <http://egonbondy.info/31-rozhovory/34-burian-jan-mafie-a-nadeje/Rozhovory>).

MODERNÍ POEZIE DO ŠKOL

EGON BONDY: NA KLIKU JSEM POVĚSIL SVÉ ŠATY

PRACOVNÍ LIST – VIZUALIZACE

Cíl: Báseň může být i skrytým svědectvím o době a její ironičnost může být nakonec tím nejpřesnějším způsobem, jak pravdivě a věrohodně vykreslit dobu, pokud je, jako ta v 50. letech 20. stol., vyšínutá z kloubů.

Úryvek nás uvrhá do zdánlivě velmi konkrétní, málem realisticky viděné situace nedělního klidu. Ta je ale hned v úvodu znejistěna. Čím? (Jak tu funguje přídavné jméno „nahatý“? Právě ono je tím, co nás upozorňuje, že ne všecko tu asi bude „v pořádku“, že zřejmě nepůjde o zápis nějaké všední každodennosti: „NA KLIKU JSEM POVĚSIL SVÉ ŠATY // po pokoji teď chodím nahatý“.)

Potom se vše ale opět vrací do módu, nebo způsobu realistického, což je dáno i výběrem jazykových prostředků, jakých? (Jde, snad s výjimkou slova „kradí“, které zde ale též nelze považovat za nějaký básnický ornament, ale prosté příslovečné určení způsobu, o prostředky běžné komunikace a řeči, odtud ona sugesce vyprávěného, něčeho, co se skutečně odehrálo: „Z protějšího okna se dvě dívky // kradí po mně ohlížejí od polívky // Jedna je starší a druhá má něžné poprsí / čekám kdy je ta polévka omrzí“.)

Co způsobuje další proměnu básně v následující části? V jaké rovině – snové, nebo reálné, se teď vlastně nacházíme? Čím je to dáno? („Pak přejdu po větru přímo k nim do kuchyně / tam zjistím že ta mladší je pěkná svině“, v tomto případě právě nejde o nějakou metaforu, o jakýsi pohyb založený na představitosti, na fantazii. Tady jsme ve fantasmagorickém světě, ve kterém se cestování po větru skutečně, v rámci světa básně samozřejmě, děje. O tom svědčí zejména druhý verš a jeho rýmové propojení s předchozím – subjekt se sice vydává strastiplnou cestou, po větru, ale v pokoji dívek se zase chová zcela civilně, zjistí, že „ta mladší je pěkná svině“, i užití vulgarismu tu naznačuje jakousi realističnost, nebo reálnost celého děje.)

K čemu potom směřuje pointa? (K nesmyslu, který je vyvolán... zájmem. Subjekt najednou, v kritické situaci, na vrcholku, na moderní hoře, na komíně, stojí, po vzoru romantických hrdinů, ovšem jeho pozornost je upoutána čímsi na tomto světě, čímsi velice bizarním, a proto i otázka je vlastně jednou velkou fantasmagorií.)

Dostáváme se tak právě k onomu svědectví: **i když tu nezazní jediné slovo, které by odkazovalo na totalitu** (v ostatních částech poémy se ovšem taková místa vyskytují), **přesto je výsledek děsivou zprávou o naší minulosti: o světě, ve kterém je zcela rozmetán princip důvěry a lásky. Je to zpráva o světě, ve kterém**

MODERNÍ POEZIE DO ŠKOL

EGON BONDY: NA KLIKU JSEM POVĚSIL SVÉ ŠATY

jakýkoliv pokus o lidskost končí jako fantasmagorický škleb, nesmysl, blbost a konina: „Vyběhnu na komín a rozpráhnu ruce k umírajícím slunci: / Bože jak to dělají když chtějí spáchat sebevraždu pulci?!“

Proč jsou v obrazovém doprovodu dva zobrazovací módy, černobílý a barevný? K jakému světu odkazuje ten barevný, k jakému ten černobílý, proč právě toto členění? (První odkazuje k dobové rozdělenosti na dobro a zlo uprostřed stalinistického Československa a zároveň též na špínu a prázdnotu doby. Může v sobě mít také onen dokumentaristický rozměr. Druhý je světem fantazie, i když i ta je tu již částečně deformována satirou a ironií.)

Napadá vás nějaké jiné? Funkčnější?

Co symbolizují artefakty hospody? Pivo, cigarety, popelník v černobílých pasážích? (Je to prostředí a společenství protoundergroundu v Československu, společenství lidí, kteří se scházeli v hospodách levných cenových skupin a skutečně prožívali každodenní život socialistického Československa, ale přece si v něm dokázali najít jakousi míru svobody a radosti, byť asi uměle vyvolané alkoholem. Samozřejmě lze to zobecnit na jakoukoliv skupinu lidí, jde o to sjednocovat se vedeni určitým zájmem.)

Proč mají dívky barevné šaty? Co pro ně symbolizují utopenci? (Barevné šaty odkazují k jejich mládí, nepřiléhavému ke zkušenostnímu světu básníka, který „ví“ o dost víc než mladé dívky. Utopence lze číst různě, v každém případě též eroticky, což sice možná není zcela jasné z vybrané ukázky, ale v rámci celku poémy a celého Bondyho básnického díla je to metafora oprávněná, a dokonce i přesná.)

Je tato narážka ještě v rozměru interpretace, nebo už je to vlastní, příliš na osobnosti čtenáře založený vklad?